

IMEDE AED. Lõuna-Eesti toidutraditsioonide uurija ja maitsekütt Triinu Guerrin kasvatab saadusi Vastseliinas oma innovaatilises permakultuuriaias, kus kõik taimed on istutatud nõnda, et need toetaksid teineteist ja rikastaksid mulla ökosüsteemi ning aednik saaks maad kurnamata koguda tervislikku saaki minimaalse pingutusega.

Fotod: Grethe Rõõm

Innovatsioonist, lõunaeestlase pilguga

Kõige alguses on mõte, ükskõik millise maailma loomisest. Järgneb tegu, ükskõik millise maailma loomiseks. Meile teada olevas maailmas saavad mõte ja tegu alguse inimesest – soovist midagi luua, muuta, teha teisiti, uutmoodi, paremini. See ongi innovatsioon. Lõuna-Eestis ei saa see ju olla teisiti, kuid ometi on – seal on midagi veel!

Innovatsioonil on mitu nägu: ühe jaoks väljendub see tehnoloogias, teise jaoks traditsiooniliste tarkuste uuenduslikus kasutamises, kolmas kujutab innovatsiooni teadvustatud arenguprotsessina, neljas näeb innovatsiooni kehastusena novaatorlikku idufirmat, viies hoopis midagi muud... Keegi

ei kahtle aga selles, et alguse saab innovatsioon inimestest. Kummalisel kombel on sattunud Lõuna-Eestisse hulgaliselt just neid inimesi, kellest saab alguse iseäranis palju innovatsiooni. Kuid mis on see 'miski', mis sealse kandi inimesi ja uuenduslikust iseloomustab?

TÄHESADU. Tudengisatelliidi programmist alguse saanud noorte teadlaste tähesadu on kinnituseks, et Eestil on õnnestunud nullist üles kasvatada uus kosmosepõlvkond. Iga-aastane teadusmalev Tartu Observatooriumis on lõunaestlaste järjekordne nutikas samm Eesti viimisel kosmoseriikide sekka.

„Me juba teeme Eestis maailma muutvaid asju,“ ütleb Lõuna-Eesti pealinnas Tartus innovatsioonist kõneldes tehnikateadlane ja kosmosetehnoloog Mart Noorma. Veendumus, mis kõlab Eesti tudengisatelliidi programmi algatajana tuntud Noorma hääles, ei luba kahelda. „Eesmärgiks võiksime seada, et Eestist saaks üks inimkonna innovatsioonikeskuseid, kust saavad alguse inimkonna jaoks kasulikud asjad.“

Sellesse tuleb uskuda, et Eesti saab olla inimkonna arengukeskus, siis tulevad inimesed selle mõttega kaasa ja hakkavadki seda teostama – nõnda usub Noorma.

Tartu Ülikooli endise õppeprorektorina teab ta päris täpselt öelda, kuidas heade mõtete linnas innovatsiooniga asjalood on. Selgub, et hästi, ja see polegi vähetahtis raketina tulevikku lendavatest ideedest rääkima asudes.

JULGUS MÕELDA SUURELT

Loomulikult jääb Mart Noormale Lõuna-Eesti otsekohe kitsaks, kui jutuks tulevad inimkonna areng ning maailma ees seisvad väljakutsed. Aga veel

kord, innovatsioonis algab kõik inimesest ja tema võimest mõtestada maailma ning elada lähtuvalt kõrgematest eesmärkidest. Selles on Eesti üks parimaid teaduse populariseerijaid kindel.

Noorma mõtleb saja, viiesaja ja tuhande aasta perspektiivis. Mõtlebki suurelt. Ehkki ise põline tartlane, ei piira teda kodupiirkonna ega koduplaneedi piirid.

„Suur pilt on minu jaoks oluline,“ ütleb ta ja küsib ise: „Mis on elu mõte, inimkonna eesmärk?“ Vastust ei lase ta kaua oodata. „Inimene peab ise enda jaoks defineerima, mis on elu mõte. Mis oleks, kui inimese elu eesmärk on areneda ideaalseks tsivilisatsiooniks, mis laieneb üle kogu universumi. Iga põlvkonna ülesanne on anda maailm järgmisele põlvkonnale üle paremana kui see oli, ja iga inimese ülesanne on anda selleks oma panus.“

Meie rahva visioonist ja missioonist – et kuidas edasi – tehakse vahel avalikkuses veidi juttu, kuid enamik neist kaugematest vaadetest mattub kiiresti argimurede ja päevapoliitika tolmukihki alla. Vähesed söakad jätkavad visioonide visandamist, sõltumata vastutuulest.

„Innovatsioon on osa minu elufilosoofiast,“ lausub Noorma ja julgustab laiendama seda vaadet kogu rahvale. „Eesti rahva edukuse kriteeriumiks võiks olla see, kas me suudame olla maailma ja

inimkonna jaoks häid ning leidlikke asju pakkuv rahvas.“ Et kui näiteks Aasias tänaval inimestega kokku saades öeldakse: „Aa, eestlane, Eestit teame küll! Eestis on ju loodud see ja too kasulik vidin,“ siis võime Noorma meelest tulemustega rahul olla.

TEADUS JA TÄHESADU

Eesti inimesed tahavad teha suuri asju ja Lõuna-Eestiski leidub selliseid inimesi palju. Siin tehakse tiptasemel teadust ja siin on piisavalt teadlikkust, järjest rohkem ka koostööd, kinnitab Mart Noorma. Tema hinnangul võiks teadusringkondade ja ettevõtete vaheline koostöö olla veelgi tihedam, et tuua suuremat kasu nii osapooltele kui ka ühiskonnale tervikuna. Selleks peaksime aga igaüks natuke oma uhkusest järgi andma ja olema avatumad. „Maa on kõige suurem mehitatud kosmoselaev, kus meeskond lihtsalt peab tegema koostööd,“ toob ta tabava paralleeli – kui me tõesti soovime selles kosmoselaevas luua harmoonilist ühiskonda.

Harmooniline ühiskond ei ole homogeenne, vaid erisusi aktsepteeriv, ka väikest keelt kaitsev, kohalikku omapära märkav ja puhast loodust hoiudev. Haritus ja ettevõtluspisik on aga võtmed, mis avavad iga piirkonna edule. „Lõuna-Eesti on praegu parimas vormis kosmosetehnoloogiate ja IT sektori arendamiseks,“ lausub Noorma, kes näeb oma sil-

maga tudengisatelliidi programmist alguse saanud noorte teadlaste tähesadu. „Noortele on tähtis inspiratsioon ja kosmos seda pakub. Meil on olemas nullist kasvanud kosmosepõlvkond ning vaimustus, innustus ja entusiasm.“

Noorma endagi silmad süttivad, kõneldes koolilaste teaduspõhisest suvemallevast Tõraveres, mis tõmbab igal aastal magnetina teadmushimulisi noori eri paigust üle ilma suveks Tartu külje alla Tartu Observatooriumisse teadust tegema. Teadusmalev on üheks näiteks lõunaestlaste targast tegutsemisest, üks väike nutikas samm Eesti pikemaajaliste strateegiliste eesmärkide saavutamiseks teel tõsiseltvõetavate kosmoseriikide sekka. Ilma kosmosetehnoloogiate arendamiseta ei kujuta täna enam maailmas keegi ette inimkonna järgmisi suuri samme, ja Eesti ei ole siin kindlasti sabassõrkija.

HULLUDE IDEEDE OTSINGUL

Kuidas puudutavad need „inimkonna järgmised suured sammud“ aga inimest ennast siin meie laiuskraadil Euroopa põhjaosas, pisikese Lõuna-Eesti kruusasel külateel? Kui seame oma tegutsemise ühiseks lähtekohaks eesmärgi „et elu edeneks!“, saab selgeks, et uute asjade uutemoodi tegemine peabki lähtuma üha rohkem teadusest, teadlikkusest ja teadvustamisest.

Vajalik kogus hullumeelsena tunduvaid ideid ja innustunud „hulle“ kuulub asja juurde, et midagi uut ja seninägematut saaks sündida. Olgu sellise mõtteviisi kinnituseks järjekorras juba teise tudengisatelliidi ESTCube-2 ehitamine Tartu Observatooriumis.

Teadusest saab kasu iga inimene – iseasi, kas me sellest kohe aru saame. Igal juhul loob iga järgmine päikesepurje katsetus väärtust, mis on suunatud tulevikku. Ent kui see katsetamine suudab just praegu innustada vähemalt ühte uut inimest ette võtma vähemalt ühe hullu idee, mis kõige paremas mõttes maailma muudab, on see täitnud oma lokaalse mõttemustrite muutmise eesmärgi.

KOHTUMISPAIK UNIVERSUMI SERVAL

Innustamisest räägib innustunult ka Linnar Viik, ettevõtja ning IT-visionäär, kes koos pere ja sõpradega muutis Suure Munamäe jalamil tegutseva Suure Muna kohviku innovaatiliseks kohtumispaigaks. „Kõik hullumeelsed ideed tuleb ära teha enne, kui mõistus pähe tuleb!“ muigab ta Baltikumi kõrgeima künka jalamil kohvilaua taga.

Siin, ligi 300 meetrit merepinnast kõrgemal, on loodus üks neid väärtusi, mida suurest linnast tulnu oluliseks peab, kuid sama oluline on tehnoloogia, mis annab inimestele vabaduse elada kvaliteetsemat elu looduse keskel ja teha maal tööd, mida sai varem teha üksnes suurlinna kontorist.

„Oleme nagu restoran universumi serval. Siit edasi sõites pead olema ettevaatlik, sest kui kohinat kuuled, võid üle ääre kukkuda!“ visualiseerib Viik kõneka pildi pererestoranist, millel on regulaarseid kundesid igast Eestimaa otsast ja kaugemaltki. Tegelikult ei ole tegemist üksnes kohaliku toorainet väärindava söögikohaga, vaid omalaadse kohtumispaigaga, kaugtöö- ehk tänapäevase nutitöökeskusega, mis kõlab võro keeles „taipsa tüü kotus“. Lisaks tegutseb kino, kus näidatakse kvaliteetfilme. Ja hädale saab minna diskoopeldikusse, – no seal lihtsalt peabki ise ära käima.

MAA VERSUS LINN

Maa- ja linnaelu erisus on eelmiste põlvkondade teema, kinnitab Viik omast kogemusest. „Täna oled sa maal sama ühendatud ülejäänud maailmaga nagu linnaski, kuid linnas pole sul sellist „disconnectimise“ ehk lahtiühendamise ja omaette olemise võimalust. Isiklikku kvaliteetaega on maal võimalik kasutada rikkalikumalt kui linnas.“

Selles seisnebki IT-visionääri nägemuses üks peamisi Lõuna-Eesti väärtusi: tänu tehnoloogia

arengule saavad inimesed elada rikkalikus looduskeskkonnas, mis tagab parema elukvaliteedi, puhutama toidu, sujuvama elutempo. Lõuna-Eesti innovatsiooniks on teha asju kvaliteetselt ja mitte suures koguses, vaid keskendudes põnevatele nišsidele. Just sellistele, mis inspireerivad nii tegijat ennast kui ka teisi.

„Innovatsioon on minu jaoks tegusõna: mõttest äratagemiseni toimuv protsess. Ja seda isegi siis, kui asi läks lõpuks nässu,“ selgitab Viik. „Innovatsioon on viis teha asju nii, et nägu oleks naerul.“ Lõunaeestlastele toob näo naerule nii mõnigi teistmoodi tegemine – on ju Lõuna-Eesti peale puidusektori ja teiste traditsiooniliste valdkondade ka matkajate paradiis, kohaliku toidu gurmaanide meka, käsitööhuviliste kants, loovmajanduse taimelava. Kõiki neid suundi annab veel palju ägedamalt käima lükata.

AJA ERINEV TÄHENDUS

Tehnoloogiat saab kindlasti kasutada piirialade elu edendamiseks senisest enam, kuigi E-riigi Akadeemia kaasasutajana rõhutab Linnar Viik, et uusimate tehnoloogiate kõrval peame jätkuvalt tegelema ka nõ analoogtehnoloogiatega: kultuuri, traditsioonide, väärtushinnangute ja muude „pehmete“ väärtustega.

Analoogtehnoloogiate väärtustamise mõte paistab lõunaeestlaste elulaadi igati toetavat. Lõuna-Eestis on aja mõõde teine ja see avab piirkonnale võimaluse, mida võiks veelgi paremini ära kasutada, usub Viik. Lõuna-Eesti on otsekui paik, kus kohtuvad tehiskeskonna ja looduskeskkonna piiril kaks maailma: neist esimeses on ööpäev jaotatud sekunditeks, teises hommikuks-lõunaks-õhtuks.

„Kui külaline tuleb sellest esimesest maailmast teise, võiks ta saada siin puudutatud kohalikest väärtustest ja kvaliteetsetest üllatustest,“ selgitab ta oma mõtet. „Inimene tuleb siia mingil põhjusel, kuid lahkuks siit mitme looja ja veelgi enama põhjusega uuesti tagasi tulla.“

JAGAMISMAJANDUSE TUULED

Linnar Viik ütleb, et just teadmised ja ideed on tänapäeval meie leib, mida inimesed võiksid üksteisega rohkem jagada. Tasub olla avatud ja kuulata teisi, sest jagades lähevad ideed paremaks. Kuna kõiki ideid ei jõua aga keegi niikuinii kunagi ära teha, võiks oma ideid julgemalt teistega jagada.

Kiirelt muutuv maailm õpetab muutustega kaasas käima. Jagamismajanduse põhimõttest „You are, what you share!“ („Oled see, mida jagad!“) arusaamine pole olnud probleemiks mitte üksnes

„Kas jääda laulurahvaks või saada heade ja innovaatiliste lahenduste rahvaks?“

Mart Noorma, tehnikateadlane ja kosmosetehnoloog

KÕDUST KULLAKS. Kuidas ära kasutada materjale, mida looduses leidub külluses, ent inimene ei ole seni osanud väärtustada? Dekoratiivsete ja akustiliste okkapaneelide looja Margus Siilik tuli Lõuna-Eesti metsi mööda kolades mõttele, mida sipelgad teadsid juba ammu – okkad summutavad heli ja sobivad hästi seinakattematerjaliks. Innovatsioon on imelihtne, ainult ise pead olema töökas nagu sipelgas.

MESILASEMADE ISA. Terviklikuna toimiv ökosüsteem on erakordne näide looduse innovatsioonist. Võtame kasvõi mesilased, kellela inimene jääks nälga. Kuna inimestele on mesilasi rohkem vaja kui mesilastele inimesi, otsib mesilase emade aretaja Mario Kalvet Paganamaa külje all pühendunult viisi, kuidas aidata kaasa muutuvatele keskkonnaningimustele paremini vastu pidavate ja kohalikesse oludesse sobivate mesilaste sünnile.

AIDA TAGA. Lõuna-Eesti on vaieldamatult innovatsiooni kants ja üks omamoodi loovuskaitseala. Seda teatab isegi silt Neitsijärve Loovusaida seinal. Soovides teada saada, milles see kõik väljendub, peab võtma ise suuna lõunasse – kahe maailma piirile.

Lõuna-Eestis, vaid kõikjal üle ilma, kuid inimesed õpivad. „Inimeseks olemise mõõdupuu on see, kas ma hoiان ideid endale või jagan, kasutades neid avalikuks hüvanguks!“ ütleb Viik.

Mõtte kinnituseks jagab ta avatult ka oma pere-restaurantiga seotud ideid, et kutsuda inimesi kaasa looma: käsitööjätiste või kukekommide või naadinõgese pesto festival – olgu tegu mistahes lennuka mõttega ükskõik millises maitsvast nišis, Suur Muna pakub inspireerivat paika, kus oma mõtteid ellu viia.

KASU NAABRI KOGEMUSEST

Alati ei pea inspiratsiooni ammutamiseks ise mäkke ronima, mõnikord piisab naabri kogemuse ärakuu-

lamisest või konkurendi eduloo lahti harutamisest, et leida oma nutikas nišš või lahendus. Äriloovust ja ärimudeli arendust õpetav koolitaja Indrek Maripuu, kes mitme aasta eest Põlvamaal koos perega Loovusaida püsti pani, on sama meelt.

Lõuna-Eesti näidete varal ütleb ta, et ettevõtete utsitamine ja koostööle innustamine vajab praegu kõige rohkem tähelepanu. „Me oleme päris head innovatsioonis, mis puudutab olemasolevate asjade samm-sammult paremaks tegemist, näiteks tootmise automatiseerimist jm. Vähem head oleme täiesti uudsete asjade-teenuste-ärimudelite väljamõtlemises ja juurutamises,“ ei karda Maripuu olla kogu piirkonnasuhtes kriitiline. Siiski pakub ta välja oma ideid, kuidas ergutada ettevõtteid rohkem katsetama.

Üheks mõtteks on Lõuna- ja Kagu-Eesti innovatsioonihinna algatamine, mis võimaldaks esile tõsta aasta jooksul tehtud väljapaistvaid tegusid.

Maripuude pere ajurünnakustudio ise on hea innovaativne näide maale kolunud pere ettevõtlikkusest, mis võiks teisigi innustada. Selleks, et ettevõtjaid võrgustuma kutsuda, lükkasid nad käima „põlve otsas“ sündinud ürituste sarja TIKK ehk Tegusa Inimese Kogemus Käivitab. „Oma TIKK-formaadiga proovime välisturule või ka uue tootega siseturule pürgijaid innustada koostööle ja koostölemisele. Väga-väga pisike panus, aga natuke ikka,“ lisab Indrek Maripuu. TIKK-formaat on tasuta kasutamiseks ka kõigile teiste piirkondade huvilistele, kes inspiratsioonilõkke süütamiseks tahaksid

tikku tõmmata. Suur silt Neitsijärve aida seinal justkui raamistaks kogu meie jutu: „Loovuskaitseala.“

TASUVUS JA HEAOLU

Loovusest ja lennukatest ideedes ei tule puudu ka Kuldar Leisil, ettevõtjal ja ettevõtlusnõustajal, keda teatakse enim vist Eesti ühe esimese passiivmaja omanikuna. Leis on aidanud Tartu Ülikooli Ideelaboris nakatada tudengeid ettevõtluse pisikuga ja hindab kõrgelt Tartut kui Lõuna-Eesti tõmbekeskust. „Ülikooli vaimu, võimu ja tarkuse ärakasutamine on väga suure potentsiaaliga,“ ütleb ta, kuigi tunnustab, et liiga sageli ei oska ettevõtjad ikka veel teadlastelt nõu küsida.

Oma värskimate eduelamustena ettevõtlusmaastikul toob ta välja nõukogudeaegse veinitööstuse ülestöötamise koos Tartu Ülikooli, Turu Ülikooli ja Müncheni keemialabori spetsialistidega. Kobelas tegutseva veinitehase börsile viimise kõrval mainib ta teise inspireeriva projektina männiokkapaneele idufirmat, mille käimalükkamisele on kaasa aidanud. „Minu õnnestumised on tulnud läbi teaduse või läbi mõne idee, mis on kusagilt nähtud ja edasi arendatud,“ arutleb Leis.

Innovatsioon, mille all Leis mõistab muuhulgas ressursside paremat kasutust ja taaskasutust, algab tema jaoks koostöövalmidusest ja avatud inimestest, kes ei kohku ka tagasilöökidest.

Kuigi innovatsiooni seostatakse tavaliselt ettevõtlusega, tuleks samavõrra tähelepanu pöörata inimeste igapäevase elukvaliteediga seotud uuedustele. „Oma kodumaja tasuvuse asemel tasub mõelda healole,“ ütleb passiivmajas elav Kuldar Leis. „Sellest peab aru saama, et kodu energiatõhusus, tervislik sisekliima ja säästlik materjalikasutus on ka innovatsioon,“ rõhutab ta ja lisab, et märksõna 'mahe' muutub järjest olulisemaks mitte üksnes toidu, vaid kogu meie eluviisi tähenduses.

INNOVATSIOONI KANTS

Jah, nii see paistab tõesti olevat. Ei ole tähtis, kuidas innovatsiooni defineerida: Lõuna-Eesti on vaieldamatult innovatsiooni kants ja üks omamoodi loovuskaitseala. Aga mis on see 'miski', mille poolest innovatsiooni märksõna taha peitub Lõuna-Eestis ikkagi midagi rohkemat? On see lõuna-eestlaste loodustunnetus, aeglasem aeg, süvitsi minevam elulaad või visiooniga inimesed, tipptasemel teadmised ja maailmaruumi kiikamise võime? Või hoopis midagi muud?

Kes tahab vastust, peab võtma suuna lõunasse – kahe maailma piirile – et see ise ära tunda, seistes jalad maas ja pea pilvedes. Pärale jõudes tasub aga olla ettevaatlik, et maailma äärelt mitte alla kukkuda!